

MEIRIEU, PHILIPPE. *EN LA ESCUELA HOY*. BARCELONA:
OCTAEDRO: ROSA SENSAT, 2004

Reparar algunes de les simplificacions que s'han donat històricament dins la pedagogia, aquesta és la intenció de Meirieu en aquesta obra que vol ser de síntesi però contra la confusió. És, doncs, un intent de superar allò que, en els debats i les discussions, en els intents de defensar posicions o desmarcar-se'n, féu que se silenciessin una gran part de les conviccions que formaven part dels diferents pensaments pedagògics. Allò que va passar és que, per als qui eren neòfits en tals pensaments, les doctrines quedaven reduïdes a no gaire més que

22. Recordem que és justament aquest barri un dels que van esdevenir protagonistes de les revoltes de finals del 2005 a França.

uns pocs eslògans i algunes idees força, per cert, gairebé sempre mancades de fonamentació. Amb la qual cosa es va donar lloc a algunes generacions de mestres i educadors que van anar fent —i fins ara— amb aquell prim feix de principis més aviat rudimentaris. En relació amb aquest fet, Meirieu pretén dirigir aquest llibre als docents en formació i mirar d'ajudar-los a cobrir el que ell jutja com a una necessitat cabdal: aprehendre la professió de manera global; adonar-se que, a classe, cap gest és neutre, com no ho són el mètode o la més petita tècnica (p. 12). L'obra està organitzada en tres significatives parts embolcallades per una introducció i unes conclusions. En la primera, l'escola i els principis; en la segona, el mestre i les tensions; en la tercera, la classe i les referències.

Els principis són l'origen, no el començament, i l'origen remet al fonament, ens diu Meirieu. En català tenim la paraula fonament per significar tant allò que transmet al terreny el pes d'una construcció com allò essencial sobre el qual es recolza quelcom. Els principis, però, s'identificarien només amb el segon cas. En aquest sentit, l'accepció que ens interessa aquí és el fonament com el projecte que permet la concepció, construcció i definició de les condicions d'ús d'un edifici, i no pas els seus treballs d'excavació i d'assentament material. Això permet fer notar al nostre autor que, per exemple, «la classe» no és sinó una modalitat de l'escola, però mai un principi. En concret, aquesta agrupació homogènia i ordenada per edats està molt lligada a la concepció taylorista del treball i, avui dia, suposa més aviat un obstacle per a l'assoliment de les finalitats de l'escola (p. 24-25). Precisament, aquí es planteja una certa dificultat. Què són i com definir les finalitats de l'escola? Ens hi detindrem.

Per a Meirieu l'escola és més que un servei públic que proveeix coneixement, encara que sigui equitativament. L'escola remet a valors i a principis. De manera que la qualitat d'una escola no pot mesurar-se només per la satisfacció dels clients entesos com a alumnes o pares, ni tan sols incloent-hi el personal que hi treballa, com els mestres, i cal definir-la segons l'acompliment de les seves finalitats, al seu torn definides pels seus principis, els que la fonamenten i la fan possible com a institució, és a dir, que la institueixen. Ara bé: aquests mateixos principis que permeten, com diu Meirieu, jutjar la pertinença d'una creació humana (en aquest cas l'escola), per qui poden ser jutjats com a pertinents o no? L'autor francès defensa que en una democràcia els principis fundadors de l'escola no remetent a l'elecció dels ciutadans sinó a les condicions a priori que fan possible aquesta democràcia. Remet, *more kantiano*, a una sort d'imperatiu categòric de l'escola que concreta de la següent manera: «Educar i ensenyar els nens perquè puguin prendre part en la vida democràtica» (p. 26).

Pel que fa a l'imperatiu categòric de l'escola, Meirieu declina quatre registres que representen diferents «escoles»: *l'antropològic* (prohibició de l'incest o

«escola oberta», prohibició de la violència o «escola de la pròrroga» i prohibició de fer mal o «escola del respecte»); *el polític* («escola que reuneix»); *el didàctic* («escola que resisteix»), i *el pedagògic* («escola de la democràcia»). No les explicarem totes aquí però sí remarcarem que en el pla pedagògic, el nostre autor defineix l'escola de la democràcia com la que aconsegueix al mateix temps *domesticar* i *emancipar* (p. 28). Domesticar per permetre l'entrada a la *domus*, la casa que és allà abans que el nen que tot just arriba i «a la qual s'ha d'integrar... encara que algun dia marxi» o la vulgui transformar (p. 29). Perquè l'emancipació és per a Meirieu condició de possibilitat de la llibertat i de la història. Els nens necessiten ser domesticats per la *domus* tant com la *domus* necessita domesticar nens per perpetuar-se. Dit d'una altra manera, sense una cultura que aculli el nouvingut, aquest no sobreviuria, però al mateix temps, no hi hauria cultura on integrar-se si els éssers humans no l'haguessin anat creant. Així les coses, el marge de maniobra de què disposa l'escola és, òbviament, limitat: ja que si la tasca educativa s'abandonés completament podria suposar l'extinció de la mateixa estructura cultural. Una estructura cultural, per cert, sedentària que és la que, en establir-se els homes en un territori, va veure com queien sota el seu camp de força esdevenint, una mica paradoxalment, reclusos de la presó que ells mateixos havien creat.²³

Tanmateix, si seguim Meirieu en la seva línia universalista, hi podríem afegir que, efectivament, la qualitat de l'educació com de la docència no pot basar-se només en el criteri de satisfacció de les expectatives del client, referint-se només als «usuaris»: els alumnes, o els seus pares i mares. I això per dues raons, perquè si la qualitat és la satisfacció de les expectatives, d'una banda cal veure si aquestes expectatives són legítimes, i de l'altra i en relació amb la primera, perquè siguin legítimes han de ser de les expectatives de tots els implicats,²⁴ incloent-hi els professionals de l'educació, l'Administració pública com a representant dels interessos de la societat en general, i fins i tot hi podríem considerar el currículum, entès com a contingut prescriptiu i com a mitjà d'aprenentatge. Alhora, un dels aspectes clau de la qualitat, a banda dels que hem esmentat, és l'eficàcia, és a dir, una bona distribució del temps i recursos destinats al servei que s'ofereix.²⁵ Aquest valor queda tot sovint bandejat en alguns discursos que s'autoproclamen humanistes, però s'ha de tenir en compte que ha estat definit, precisament, també com un dels dos valors fonamentals i constituents d'Occident

23. Peter SLOTERDIJK, *Règles pour le parc humain*, París, Les Mille et Une Nuits, 2000, p. 33.

24. Karl-Otto APEL, *Una ètica de la responsabilidad en la era de la ciencia*, Buenos Aires, Almagesto, 1992, p. 5-9.

25. Begoña ROMÁN (coord.), *Por una ética docente*, Bilbao, Grafite, 2003, p. 39-60.

a través de la seva història.²⁶ El que passa és que per a assolir el criteri d'eficàcia cal portar a terme pràctiques adaptades i/o pensades a partir de cada context particular. Perquè ser eficient és també un deure ètic i no es pot pretendre aplicar sistemàticament unes pràctiques estandarditzades com si es tractés d'un Quixot virtuós que només té en compte els seus principis i no es fixa en les conseqüències efectives de les seves accions. I els més indicats per a fer aquesta tasca contextualitzadora són, altre cop, els professionals de l'educació. Ja que, com s'ha dit, no es pot portar a terme una educació dependent de les certes qüestionables que ha establert algú altre reivindicant la seva aplicabilitat universal sense ajustar-se a cada context, cosa que seria, a més, un insult a la professionalitat dels docents.²⁷ Malgrat això, tampoc es tracta de carregar tota la responsabilitat en els professionals car, com sabem, aquest extrem ha desembocat en el segle XX amb tota una sèrie de patologies derivades de la sobrerresponsabilització.

Arriba el torn precisament dels professionals de l'educació, i en concret dels mestres i les tensions, dels quals parla la segona part. El lector pot trobar algunes dificultats per a seguir-la ja que en aquesta edició hi ha alguns salts i pàgines repetides que, a vegades, poden desorientar la lectura. No obstant això, paga la pena de fer l'esforç ja que Meirieu explica amb molta claredat expositiua i no menys rigor intel·lectual les tensions que formen, entreteixides, la tasca d'ajudar el nen a poder prescindir de l'ajuda que el mestre li ofereix (p. 87). Entre aquestes, hi destaquem les següents: educabilitat-llibertat d'aprendre, transmissió-descobrimnt, allò que l'alumne sap-ruptura amb allò donat, obediència-democràcia, acompanyament-emancipació, planificació-improvisació, coneixement específic-pedagògic. De seguida arriben les referències per a la pràctica, el tema de la tercera part del llibre. Quines donar en un món que n'és mancat? Davant la desaparició postmoderna dels absoluts l'autor ens diu que la referència com a nostàlgia dona pas a pensar aquesta manca com una oportunitat. La qual cosa brinda, a parer de Philippe Meirieu, la possibilitat de passar de referències locals a referències universals. Concretament, l'autor proposa somniar que les referències «ja no s'heretin del passat sinó que es construeixin per la interargumentació recíproca» (p. 212). Sigui com vulgui, l'oportunitat pedagògica ho seria perquè, davant la provisionalitat de tots els sistemes de referències, la tasca educativa podria entendre's i dur-se a terme, més que mai, com la d'un viatge. Com la d'un navegar on la tasca de l'educador no és altra que posar fites i donar re-

26. Vegeu Octavi FULLAT, *Valores y narrativa: Axiología educativa de Occidente*, Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2005.

27. Andy HARGREAVES, *Enseñar en la sociedad del conocimiento*, Barcelona, Octaedro, 2003, p. 203.

ferències que permetin orientar-se. Un navegar on cal anar canviant de rumb una vegada i una altra segons les diferents tensions (part segona del llibre), per arribar, això sí, a una fi que ja ha estat prèviament determinada en els principis i les corresponents finalitats de l'educació (part primera).

Abans d'acabar, cal advertir que l'obra està escrita originàriament per a un públic (i per un autor) francès i això es nota. Per exemple, un dels principis que l'obra defensa que han de guiar l'escola és el de la laïcitat, que tot i tractar-se, segons reconeix Meirieu, d'una excepció francesa, ho considera motiu de felicitat i gaudi davant les derives guerrereres que, segons ell, prenen altres estats que mai l'han adoptat (p. 74). Un altre exemple podria ser quan parla de la necessitat que els aprenentatges escolars hagin de ser objecte d'una programació rigorosa respectada per tots els docents. Dóna Meirieu, entre d'altres, un argument d'equitat, explicant que és necessari que tots els alumnes del territori nacional tinguin les mateixes referències per a poder desplaçar-se sense ser penalitzats (p. 104). Se'ns acut, és clar, que això amaga una visió del món, malgrat tot, potser una mica massa arrelada pels temps globalitzadors que corren. Una globalització, per cert, sense gaire vocació universalista. Tanmateix, ens queda clar que l'esperit i el convenciment d'aquest autor, hereu d'alguns dels ideals il·lustrats que anaren quallant després de la Revolució Francesa, és profundament optimista. En una recent entrevista, ha remarcat que l'ensenyament d'ahir era extraordinàriament mediocre al costat del d'avui i que si bé, per les circumstàncies, la tasca d'ensenyar pot ser més difícil, també és alhora més estimulante. Per a Meirieu, els joves docents hauran ara més que mai de tenir la capacitat de percebre els moments d'intensitat pedagògica sigui quina sigui la cosa que passi i sense importar el lloc on ocorri.²⁸ Per això l'encaix del seu llibre, que precisament tracta d'ajudar a fer possible allò que Philippe Meirieu defensa: per a educar en un món sense o amb poques referències cal dotar els mestres del necessari *tacte pedagògic*, però cal, també, dotar-los de referències.

Xavier Laudo Castillo

28. Maryline BAUMARD, «Enseigner, ou comment déclencher le désir». Entrevista a Catherine Henri i Philippe Meirieu, *Le Monde de l'Éducation*, núm. 338 (juliol-agost 2005), p. 71-73.